

Z vědeckého života

GEORGE STIGLER – STO LET OD NAROZENÍ

Marek Loužek, Filosofická fakulta UK a VŠE v Praze*

Sto let od narození George Stiglera je příležitostí připomenout slavného ekonoma, který se nesmazatelně zapsal do dějin chicagské školy a ekonomického myšlení obecně. Stigler není vědcem jedné nepřehlédnutelné myšlenky, ale naopak vyhledavačem originálních otázek a neotřelých odpovědí v naprosto neuvěřitelné škále problémových míst. Za stěžejní lze považovat Stiglerův přínos v problematice regulace a ekonomii informací.

První část stati načrtává život George Stiglera. Druhá část zkoumá jeho dizertaci „Teorie výroby a rozdělování“ (1941). Třetí část se věnuje učebnici „Teorie cen“ (1946). Čtvrtá část diskutuje „Eseje o historii ekonomie“ (1965). Pátá část analyzuje „Organizaci průmyslu“ (1968). Šestá část rozebírá „Teorii ekonomické regulace“ (1971). Sedmá část diskutuje knihu „Občan a stát. Eseje o regulaci“ (1975). Osmá část vzpomíná na jeho „Paměti neregulovaného ekonoma“ (1988).

1. Život

George J. Stigler se narodil 17. ledna 1911 v Rentonu, předměstí Seattlu, ve státě Washington, jako jediné dítě přistěhovalců z Evropy. V Seattlu strávil dvacet let a dokončil zde střední školu. Otec Josef přišel do USA z Bavorska na přelomu 19. a 20. století. Zde si vzal Elizabeth Hunglerovou, která přišla v posledním desetiletí 19. století z Uherska. Oba rodiče pocházeli z farmářských rodin.

Ve své autobiografii Stigler připomíná, že imigranti musí často přijímat méně placené práce, jsou však neobvykle zdraví, energičtí a nebojí se riskovat (Stigler, 1988). Imigranti se do jedné či dvou dekad dostanou na vyšší úroveň příjmů než domácí obyvatelstvo srovnatelného věku, vzdělání a zkušenosti. Do této skupiny patřil i Stiglerův otec, který byl individualističtější a nebál se rizika.

* Stat' vychází s podporou grantů GA ČR č. 402/07/0165, MSM 0021620841 a interního grantu VŠE.

Stigler studoval na Washington University, kde měl dobré známky, ale možná až příliš – jak sám říká – se zabýval obchodem. Díky stipendiu na Northwestern University získal titul magistra. Posun zájmů a cílů byl evidentní, když se vrátil na Washingtonovu univerzitu a poté odešel na Chicagskou univerzitu, kterou považoval za hlavní součást svých studií a kde obhájil v roce 1938 doktorát.

Chicago si Stigler vybral proto, že slyšel o Franku Knightovi a Jacobu Vinerovi jako vynikajících ekonomech a učitelích. Rovněž se domníval, že Chicago věnuje větší pozornost jednotlivému studentovi než Columbia či Harvard. V Chicagu studoval Stigler v letech 1933–36 na katedře ekonomie. Stigler vzpomíná, jak se svobodně rozhodoval o využití svého volného času, místo letních brigád za studií hrál tenis (Stigler, 1988). V roce 1936 se oženil s kolegyní z Chicaga Margaretou L. Mackovou, se kterou měl tři syny.

Učitel, který ovlivnil Stiglera nejvíc, byl Frank H. Knight. Knight nebyl poradcem velkých úřadů, ani malých podniků – ať už soukromých či veřejných. Těžiště své práce viděl v přednáškách, nikoli v článcích pro populární tisk. Podle Stiglera byl Knight akademikem první třídy. Není náhodou, že doktorskou dizertaci o dějinách ekonomického myšlení v poslední třetině 19. století psal právě pod Knightovým vedením.

Ve své autobiografii vzpomíná Stigler i na další kolegy ze studií – mladého Milтона Friedmana, Paula Samuelsona a další (Stigler, 1988). Stigler byl přesvědčen, že přinejmenším polovina z toho, co se člověk naučí na univerzitě či střední škole, se učí od kolegů studentů. Chicago ovlivnilo Stiglera především skepticismem k převládajícím virám a autoritám. Stigler vzpomíná na Knighta, který byl připraven zpochybňovat deset přikázání.

Do Chicaga se chtěl Stigler jako profesor dostat již v roce 1946. Tehdejší zástupce rektora Ernest Colwell však vetoval Stiglerovo angažmá s odůvodněním, že je příliš empirický. Tehdy opustil Minnesotskou univerzitu a odešel na Brownovu univerzitu. Zde strávil jeden rok se starým přítelem Mertonem P. Stolzem, než odešel na Kolumbijskou univerzitu. Do Chicaga se však jako profesor nakonec dostal v roce 1958 a zůstal tam až do konce svého života (Friedman, 1993). Založil tam i známé Centrum pro zkoumání státu.

Stigler vzpomíná na éru deprese a nezaměstnanosti, kdy se studium příčin a léčby těchto jevů stalo ústředním předmětem díla každého mladého ekonoma. Stigler si zachoval imunitu vůči těmto trendům a nikdy se nezapojil do studia pohybu agregátního důchodu a zaměstnanosti, což jsou domény dnešní makroekonomie (Yordon, 1992). Stigler se prosadil především jako mikroekonom.

Vedle univerzitního působení spolupracoval Stigler s Národní radou pro ekonomický výzkum (National Bureau of Economic Research), která byla založena v roce 1920 jako soukromá, nezisková instituce. V letech 1957–58 trávil George Stigler v Centru pro aplikované studie v behaviorálních vědách na Stanfordské univerzitě, kde jeho kolegy byli Kenneth Arrow, Milton Friedman, Melvon Reder a Robert Solow. Působil jako editor prestižního Journal of Political Economy.

George Stigler jako prominentní člen chicagské školy, prosazující ekonomický přístup k vysvětlování veškerého lidského chování, se svými mnohostrannými a pestrými aplikacemi zasloužil o to, že je ekonomie stále více chápána jako „imperální“ věda, schopná vysvětlovat jevy i v sousedních společensko-vědních disciplínách. Za svůj příspěvek k ekonomické teorii získal George Stigler v roce 1982 Nobelovu cenu za ekonomii (Mincer, Schmalensee, 1983). Zemřel 1. prosince 1991 ve věku osmdesáti let.

2. „Teorie výroby a rozdělování“ (1941)

Kniha „Teorie výroby a rozdělování“ ([1941] 1994) je zveřejněnou doktorskou dizertací „Studie o dějinách teorií výroby a rozdělování“, kterou Stigler napsal v roce 1937 pod vedením Franka H. Knighta na Chicagské univerzitě. Podle Marka Blauga, jeho bývalého studenta, kniha „představovala první vážný pokus uchopit vývoj neoklasické teorie výroby a rozdělování od roku 1870 a stala se mezníkem v dějinách ekonomického myšlení“ (Blaug, 1989, s. 240).

Před rokem 1870 byla podle Stiglera fundamentální slabinou převládající ekonomické teorie neschopnost rozvinout teorii cen výrobních faktorů. V roce 1870 ještě neexistovala žádná na mikroekonomii založená teorie rozdělování. Účelem dizertace bylo načrtnout vývoj teorie rozdělování ve spisech hlavních ekonomů tohoto období – Jevonse, Wicksteeda, Marshalla, Edgeworthe, Walrase – který postupně vyvrcholil v teorii mezní produktivity.

Stiglerova dizertace reflektuje dva záběry studií na Chicagské univerzitě ve 30. letech 20. století (McCann, Perlman, 1993). První byl důraz na neoklasickou cenovou teorii, zejména v kurzu Ekonomie 301 „Teorie cen a rozdělování“ Jacoba Vinera a Franka Knighta, kteří učili studenty marshallovskou cenovou teorii. Druhým zdrojem inspirace byl Knightův kurz o dějinách ekonomického myšlení.

„Předkládané dílo je kritická studie o teoriích rozdělování, které vyrostly z teorie subjektivní hodnoty a které vyústily do obecné teorie mezní produktivity. Období, které zkoumáme, sahá od roku 1870 do 1895. Bylo to v tomto období, kdy se ekonomická teorie přeměnila z umění, v mnoha ohledech literárního, do vědy naplněné rigorózností.“ (Stigler, 1994, s. 1)

Vědecká ekonomická teorie nebyla omezena toliko na Anglii. Knut Wicksell ve Švédsku, Leon Walras v Lausanne a Irving Fisher a J. B. Clark ve Spojených státech byly významné postavy pro rozvoj ekonomie. Barone a Pareto zaznamenávají podobný pokrok v Itálii. V Rakousku bylo hnutí rovněž rychlé, jak ukazují následné studie Mengera, Wiesera, Böhm-Bawerka. Pouze ve Francii a Německu bylo obtížné najít skutečné představitele renesance zájmu o teoretickou ekonomii.

„Odvětví ekonomie, které bylo třeba naléhavě reformulovat, bylo rozdělování. V roce 1870 ještě neexistovala žádná *teorie* rozdělování. Většina anglických ekonomů po Smithovi věnovala zvláštní kapitoly rentě, mzdám a ziskům, ale bez výjimky takové kapitoly pouze popisovaly výnosy tří významných sociálních tříd v tehdejší Anglii...

Fundamentální slabinou byla neschopnost rozvinout teorii cen výrobních faktorů.“ (Stigler, 1994, s. 2–3)

V 90. letech 19. století se objevila teorie mezní produktivity. Jako se subjektivní teorii hodnoty dvacet let předtím – zdá se – teorie mezní produktivity visela „ve vzduchu“, neboť vznikla nezávisle v různých zemích. Walras v Lausanne, Marshall a Wicksteed v Anglii, Wicksell ve Švédsku, Clark ve Spojených státech a Barone v Itálii – ti všichni přispěli k rozvoji teorie mezní produktivity.

Historické ekonomii institucionálně laděné Stigler příliš nedůvěřuje (Rosen, 1993). Je podle něj příliš deskriptivní a málo analytická. „Ekonomické teorie jsou nástroje odvozené z předpokladů podle pravidel logiky. ‘Čistá’ ekonomická teorie je polem logiky, zvláště matematického typu. Ekonomická teorie je ‘správná’, jestliže její předpoklady nejsou nekonzistentní a její pojetí není mylné. Ekonomie ztrácí svůj zájem a význam, jestliže předpoklady nekorespondují s ‘fakty’.“ (Stigler, 1994, s. 7)

Teorie mezní produktivity vycházela z produkční funkce. Vyvozovala zákony rozdělování výlučně z produkčních funkcí, čímž se zásadně odlišovala od teorií, které vysvětlovaly rozdělování společenskými institucemi a připouštěly, že lze rozdělování ovlivnit zákonodárstvím nebo aktivitou odborů. Východiskem Stiglerovy dizertace je soudobá neoklasická teorie.

3. „Teorie cen“ (1946)

Stiglerova kniha „Teorie cen“ (1970 [1946]) se stala uznávanou učebnicí mikroekonomie. Vědeckou teorii Stigler vykládá jako užitečné obecně platné pravidlo, které má dvě vlastnosti: především má být víceméně pravdivá a dále má být použitelná v mnoha možných případech. Z toho, že tyto dvě podmínky jsou poněkud neslučitelné, plyne většina potíží s vědeckými teoriemi.

Ekonomické teorie se podle Stiglera nekonečně liší ve své schopnosti předpovídat. Mnohé z nich mají prediktivní sílu nulovou – jsou to tautologická tvrzení. Např. tvrzení, že maximalizaci zisku uskutečňuje firma řízená tak, aby se mezní příjem rovnal mezním nákladům, je pouhý matematický teorém. Přesto lze z něj vyvodit závěry, které nejsou triviální.

„Předpokládáme-li, že spotřebitelé jednající s matematickou důsledností maximalizují užitek, pak není správné stěžovat si, že lidé jsou ve skutečnosti mnohem složitější a že se liší od těchto spotřebitelů. Opravdu se liší, jestliže však na tomto předpokladu vybudovaná teorie chování docela dobře odpovídá skutečnosti, musí se jí používat tak dlouho, dokud nebude nalezena teorie nová a lepší“ (Stigler, 1970, s. 12).

Stigler zkoumá chování spotřebitele, teorii užitku, tvorbu cen v případě dodávek zboží v pevném množství, náklady a výrobu, výrobu s klesajícími výnosy, vztah mezi výnosy a velikostí vložených výrobních činitelů. Nabízí obecnou teorii cen v podmínkách konkurence, teorii monopolu, oligopolu a bariéry vstupu do oligopolu, kartely a fúze, poptávku po výrobních faktorech, renty a kvazirenty, teorii mezd, kapitál a úrok a rozdělení důchodů.

Seznam toho, co lze „požadovat“ od ekonomického systému, omezuje jen lidská obrazotvornost a ta je velmi náročná. Šílenci a reformátoři trvali vždy na tom, že ekonomický systém musí produkovat věci zcela nemožné, jako např. více než pouze průměrné bytové podmínky pro každého. Někdo si přeje, aby ekonomický systém povznášel vkus a záliby tím, že je bude obracet od komiksů ke kuželosečkám nebo od různých přístrojů k symfonickým orchestrům apod. I plánovač však naráží na vzácnost ekonomických zdrojů.

Ambiciózní názory na úlohu ekonomického systému jsou založeny na zdravých, i když často přehnaných instinktech. Ekonomický systém nesporně ovlivňuje větší část toho, co lidé nazývají „neekonomickými“ stránkami života. Tak např. osobní odměna a její odstupňování ovlivní druh vzdělání, které lidé požadují a kterého se jim dostává. Ekonomickou stránku života nelze úplně oddělit od politické, kulturní a ostatních jeho stránek.

Ekonomický systém plní podle Stiglera (1970) čtyři úkoly: stanovení struktury výroby, alokace zdrojů, distribuce produktu a hospodářský růst. Ekonomický systém má k dispozici výrobní faktory – práci, přírodní zdroje a kapitál. V moderní společnosti dovoluje technika výrobu téměř neomezeného množství zboží a služeb, které lze vyrobit v doslova neomezeném množství proporcí.

„Základní metodou organizace výroby je cenový systém. Ceny odrážejí jak požadavky spotřebitelů, tak požadavky dělníků. Dávají-li lidé přednost práci v malém městě, mzdy tam budou nižší a zaměstnavatelé budou vykazovat tendenci ke stěhování výroby do malých měst. Jestliže určité technologické postupy nebudou plně využívat některých zdrojů, poklesne cena těchto zdrojů a bude levnější nadále užívat výrobních metod takových, při kterých se spotřebovává relativně více těchto nevyužitých zdrojů“ (Stigler, 1970, s. 24).

Na ekonomickém systému se žádá, aby zajistil hospodářský růst, technický pokrok, akumulaci kapitálu, zlepšení podmínek pro pracovní sílu a vyšší důchody. Tento požadavek je tak silný, že se někdy ztotožňuje způsob, kterým dosáhly západní národy své úrovně, tj. industrializace, s růstem samým a země si přisvojují taková výrobní odvětví, od nichž si slibují zvýšení národního důchodu, která však ve skutečnosti národní důchod snižují.

Teorie užitku vstoupila do ekonomie jako psychologická doktrína, podle níž mohlo být chování člověka vysvětleno jeho touhou dosáhnout slasti a vyhnout se strastem. Přirozeným pokračováním bylo rčení, že slast (nebo užitek) plynoucí z nějakého zboží se mění s množstvím tohoto zboží, ale roste méně rychle než toto množství (zákon klesajícího mezního užitku). Maximalizace užitku poskytla základ pro teorii motivovaného chování spotřebitele a doplnila tak studie o zisku, které byly základem teorie o chování podnikatelů.

4. „Eseje o historii ekonomie“ (1965)

Kniha „Eseje o historii ekonomie“ (1965) shrnuje řadu Stiglerových „dějinářských“ esejí – jednak o obecných tématech, konkrétních doktrínách i jednotlivcích. V esejích

„Povaha a role původnosti vědeckého pokroku“ zahajuje autor provokativní tezí: Cournot byl velký ekonom, protože byl originální. Mill nebyl velký ekonom – pouze velký vykladač – protože nebyl příliš originální.

„Vědecká originalita by měla být posuzována tím, zda přináší nové poznání. Pokud je někdo přístupný novým myšlenkám nebo novým perspektivám na staré myšlenky, je originální ekonom ve vědecky významném smyslu. Je to v tomto smyslu, že všichni velcí ekonomové jsou nutně originální. Smith, Ricardo, Jevons, Walras, Marshall, Keynes – změnili víru a zájmy ekonomů a proto změnili ekonomii.“ (Stigler, 1965, s. 4)

Originalita ve vědecky významném smyslu není ani přemrštěný radikalismus ani výrok konstatující konsensus. Techniky přesvědčování neleží jen v říši idejí, ale i v opakování, silných argumentech a zvláštním důrazu. Jen tak vznikají nové myšlenky v ekonomické teorii. Málo lidí má tak neobvyklou schopnost, že přesvědčí své současníky o správnosti nových myšlenek.

Stigler si klade otázku, jak vzniká nová ekonomická teorie. Ekonomická teorie si udržuje vůči prostředí svou autonomii. Představa, že každá hospodářská událost má svůj dopad na ekonomickou teorii, přinejmenším při volbě předmětu teorie a možná v jejích hlavních empirických hypotézách, je neudržitelná. Jedna z nejvýznamnějších událostí v hospodářském životě v 19. století byl rozvoj dopravy, který však nikdy nehrál strategickou a ani explicitní roli v ekonomické teorii.

Podobně analýza teorie užitku v letech 1870–1915 nerefletovala žádný bezprostřední vliv hospodářského či politického prostředí. „Je znakem zralosti disciplíny, že své hlavní problémy nevytahuje z bezprostředních, měnících se událostí. Skutečné a stále oddělení vědecké studie od reálného světa vede ke sterilitě, ale bezprostřední a citlivá reakce na běžné události oslabuje prohlubování a rozšiřování analytických principů a technik.“ (Stigler, 1965, s. 20)

Podle Stiglera je pozoruhodné, že většina z událostí jako kolonizace kontinentu, velké války, technologický pokrok apod. ponechává ekonomickou teorii zásadně neovlivněnou (Diamond, 2005). Po Ricardově době války měly malý účinek na základní teorii, ačkoli řada významných ekonomů (Edgeworth, Pigou, Wicksell) psali o ekonomii války. Válka může zachvátit kontinent nebo zničit generaci, aniž by položila nové teoretické otázky.

Profesionální studium nějaké disciplíny má bezpochyby široké účinky na přesvědčení a postoje osoby. Nejen že podléhá intenzivní a více či méně standardizované debatě, ale rovněž podléhá vlivu praktiků, kteří sdílejí odlišná přesvědčení. Jeden zajímavý příklad je averze akademických ekonomů vůči zaměstnáním v obchodě – dokonce těch, kteří myslí, že dobrý podnikatel je lepší než tři dobří byrokraté.

„Své poznámky budu věnovat jednomu tématu profesionální výchovy – účinku na politické názory ekonoma. Nezdá se nutné opakovat známé argumenty, že ekonomie jako pozitivní věda je eticky – a proto i politicky – neutrální. Ekonomická analýza může být využita k tisícům rozličným cílům. Přesto si dovoluji tvrdit, že profesionální studium ekonomie posiluje u ekonomů konzervativní sklony.“ (Stigler, 1965, s. 52)

Konzervativce je člověk, který si přeje uchovat či zachránit existující sociální systém. Konzervativce přijímá stav společnosti (současnosti či nedávné minulosti) jako v základních liniích žádoucí, nikoli nutně v každém detailu. Konzervativcem v ekonomických otázkách je člověk, který si přeje, aby co nejvíce hospodářských aktivit bylo vykonáváno soukromým podnikáním, a kdo věří, že zneužití soukromé moci bude nejsnáze kontrolováno silami konkurence než státu.

Stigler konstatuje, že profesionální ekonomové byli zásadně konzervativnější než vzdělané třídy obecně. Byli samozřejmě dobří mladí ekonomové, kteří se stali marxisty, komunisty, socialisty apod. Faktem ovšem je, že jich je relativně málo navzdory přirozené selektivitě studia ekonomie. Hlavním důvodem, proč ekonomové mají sklon ke konzervatismu, je schopnost vysvětlit, jak cenový systém řeší různé problémy.

Dobré úmysly lidí neznajících ekonomické zákony demonstruje Stigler na historickém příkladě. „V 19. století někteří bohatí Angličané kupovali pšenici v dobách vysoké ceny a prodávali ji v jiných dobách chudým za poloviční cenu. Byly to čistě humanistické úmysly a zdánlivě účinná metoda pomoci chudým. Jenže ve skutečnosti to nepomohlo chudým a mohlo jim to dokonce uškodit.“ (Stigler, 1965, s. 60)

Stigler polemizuje s Misesem, který vyjádřil nedůvěru ke kvantitativním technikám a ekonomické statistice, jež podle něj vytváří radikální politický postoj. Kvantitativní či lépe empirické studie hospodářského života jsou jediný způsob, jak získat poznání reálného života a fungování ekonomického systému. Není náhoda, že socialističtí a komunističtí teoretici byli úplně abstraktní teoretici, které nezajímali empirické argumenty.

Konzervativní tradice nejen ovlivnila směřování ekonomického výzkumu, rovněž poskytla ekonomii hodně z její podstaty. „Politická pozice má výrazný účinek na směřování vědecké práce. Vytváří řadu problémů, integrálně k logice konzervativní pozice a ekonomové věnují těmto problémům velkou pozornost, která by byla zcela nevysvětlitelná jiným způsobem než politickou relevancí.“ (Stigler, 1965, s. 62)

5. „Organizace průmyslu“ (1968)

Kniha „Organizace průmyslu“ ([1968] 1983) je soubor sedmnácti článků, které Stigler uveřejnil na téma průmyslu. Jedním z nich je i článek „Ekonomie informací“, kterým se Stigler proslavil. Kniha, která je přímou polemikou s harvardskou teorií nedokonalé konkurence a průmyslové organizace, se člení do čtyř oddílů: I. co je konkurence a monopol?, II. determinanty koncentrace, III. předmět tržního chování, IV. antitrustová politika.

V úvodní esejí „Co je průmyslová organizace?“ Stigler tvrdí, že neexistuje žádný takový předmět jako průmyslová organizace. Kurzy vyučované pod tímto heslem mají za účel porozumění struktuře a chování průmyslu (výrobců statků a služeb) v ekonomice. Zabývají se velikostí struktury firem, příčinami velikosti této struktury (především úsporami z rozsahu), účinky koncentrace na konkurenci, účinky konkurence

na ceny, investice, inovace apod. Ale to všechno je předmětem ekonomické teorie, nyní nazývané mikroekonomií.

Stigler neuznává dva argumenty pro zkoumání průmyslové organizace odděleně od ekonomické teorie (Sowell, 1993): 1. že ekonomická teorie je ryze formální a obsahuje dostatečný aparát, takže empirické měření nákladových křivek, koncentrace apod. je třeba provádět v rámci studií o průmyslové organizaci. 2. že ekonomická teorie není schopna jít do otázek veřejné politiky, zvláště antitrustových zákonů a veřejné regulace.

„Existuje rovněž méně ctnostný důvod pro oddělení pole průmyslové organizace: hodně z její literatury se stalo tak neteoretickým, nebo dokonce anti-teoretickým, že jen málo ekonomických teoretiků tím bylo přitahováno. Ani politika ani empirické měření neodhalují jasný rozdíl mezi průmyslovou organizací a ekonomickou teorií a četné kapitoly z mé knihy to jen potvrzují.“ (Stigler, 1983, s. 1)

Konkurence podle Stiglera vstupuje do všech hlavních oblastí lidského života a obecně vytváří rivalitu mezi dvěma či více lidmi či skupinami. V hospodářském životě konkurence není cíl o sobě: je to prostředek organizace hospodářské činnosti k dosažení nějakého cíle. Ekonomickou rolí konkurence je usměrnit různé účastníky hospodářského života, aby nabízeli statky a služby kvalitně a levně (Rosen, 1993).

Klasická teorie oligopolu nemá podle něj nic co říci o velikosti firem, takže o firmách se předpokládá, že mají přirozeně stejnou velikost. Potom počet firem úplně popisuje průmyslovou strukturu v kterékoli době, a když je vyloučen vstup dodatečných firem, popisuje toto množství průmyslovou strukturu po celou dobu. Proto dospěla většina ekonomů k závěru, že stupeň konkurence lze zvýšit s počtem firem.

Stigler provádí standardní vědeckou práci – formuluje teorii, shromáždí data, testuje hypotézu a přináší empirické výsledky (Demsetz, 1993). Podobně jako ostatní představitelé chicagské školy – snad s výjimkou Knighta – používá rád a často matematické techniky pro objasnění základních teoretických konceptů. Činí tak i při zkoumání bariér do odvětví, úspor z rozsahu a velikosti firmy.

Ekonomie informací (1961)

Slavným se stal Stiglerův článek o ekonomii informací (Stigler, 1961). Stigler ukázal, že informace nejsou volným statkem, nýbrž vzácným statkem. Člověk ekonomicky porovnává náklady na informace a užitek z informací. Protože náklady na získání informací jsou nenulové, nebudou chtít ekonomické subjekty veškeré informace. Jejich informovanost proto bude neúplná (Schwarz in Holman, 2005, s. 436).

Stigler chce ukázat, že některé důležité aspekty ekonomické organizace získají nový význam, když se na ně nahlíží z pohledu hledání informací. Pokouší se analyzovat jeden důležitý problém informací – zjištění tržní ceny. K cenovým změnám dochází s různou frekvencí na všech trzích, a pokud není trh dokonale centralizovaný, nikdo nemůže znát všechny ceny, které různí lidé očekávají v různých dobách. Jev, kdy kupující či prodávající se snaží najít nejpříznivější cenu, přijatelnou i pro své protějšky, nazývá autor „hledání“.

Jako příklad uvádí Stigler ceny automobilů v Chicagu a Washingtonu, D. C. Rozptýl cen na jednom místě i na vzdálených místech odráží míru neznalosti na trhu. Jde o zkreslené měřítko neznalosti, neboť neexistuje absolutní homogenita komodity. Ale bylo by metafyzické a neplodné předpokládat, že veškerý rozptýl cen vzniká díky heterogenitě zboží. V jakékoli době existuje rozdělení cen mezi prodávajícími. Autor uvádí graf normální distribuce jako možnou distribuci cen různých služeb v jednom městě.

„Náklady hledání pro spotřebitele se zvyšují s počtem prodávajících, neboť hlavní náklad je čas. Tento náklad nemusí být stejný pro všechny spotřebitele: odhlédneme-li od rozdílů v preferencích, bude cennější čas u osoby s vyšším příjmem. Pokud se náklady vyhledávání rovnají očekávanému meznímu výnosu, bude informace vyhledávána jen v optimální míře.“ (Stigler, 1983, s. 175)

S jedinečnými statky je efektivnost osobního hledání jak pro prodávající tak kupující extrémně nízká. Náklady hledání jsou za těchto podmínek tak velké, že existuje mocná tendence lokalizovat transakce pro potenciální kupující a prodávající na jednom místě. Už středověké trhy zajišťovaly obchodování s nejrůznějšími produkty na jednom místě a zakazovaly obchodovat s určitými komoditami v jistém okruhu kolem trhu.

„Reklama je obvyklá moderní metoda identifikace kupujících a prodávajících... Identifikace kupujících a prodávajících omezuje drasticky náklady hledání. Ale reklama má svá omezení: reklama sama je náklad a to v zásadě nezávislý na nabízené hodnotě. Reklama statků, které mají málo potenciálních kupujících ve vztahu k oběhu reklamního média, je zvláště nákladná.“ (Stigler, 1983, s. 176)

Alternativním řešením je rozvoj specializovaných obchodníků, jejichž hlavní službou je zajistit společné místo pro setkávání potenciálních kupujících a prodávajících: burza. Dealeři použitých vozidel či burza cenných papírů přináší centralizaci obchodních aktivit, v nichž se setkávají prodávající a kupující a snižují tak náklady hledání. Neznalost tak lze snižovat prostřednictvím trhů.

S úsporami z rozsahu bude konkurence obchodníků omezovat ziskovost velmi vysokých prodejních nebo velmi nízkých nákupních cen a vyřadí tak jako nemožné některé přemrštěné cenové nabídky. Na trhu či burze se tak projeví ceny již „vyhlazené“ o extrémní hodnoty, takže jsou přijatelné pro spotřebitele, přestože ti nemají dokonalé informace. Trh tak funguje i s nedokonalými informacemi.

„Neznalost je jako počasí pod nulou: dostatečným výdajem mohou být její účinky na lidi udrženy v tolerovaných nebo pohodlnějších hranicích, ale bylo by zcela neekonomické úplně rušit všechny jeho účinky. A právě jako analýza lidského přístřeší by byla neúplná, kdyby bylo ignorováno chladné počasí, tak naše porozumění hospodářskému životu bude neúplné, když nevezmeme systematicky v úvahu neznalost.“ (Stigler, 1983, s. 188).

6. „Teorie ekonomické regulace“ (1971)

Až do příchodu Stiglerovy teorie převažovaly v zásadě dvě vysvětlení pro existenci státních regulací. Jedno starší a konvenčnější je regulace ve veřejném zájmu, podle něhož regulace je iniciována primárně veřejností k její ochraně a prospěchu. Toto vysvětlení považuje stát, politiky a státní byrokracii za automatické vykonavatele veřejného blaha, což jako zavádějící přístup napadá a vyvrací zejména Niskanen.

Druhé vysvětlení můžeme nazvat regulací v regulujícím zájmu. Je založeno především na průkopnických pracích z oblasti teorie veřejné volby, které předpokládají, že iniciátorem regulací jsou politici či státní aparát a to z toho důvodu, že regulace jistých oblastí jim může přinášet osobní prospěch v podobě prostředků na volební kampaň, zajištění si podpory jistých nátlakových skupin, nebo přímo nelegálních prostředků do jejich kapsy.

Ani jedno z těchto vysvětlení Stiglera neuspokojuje. V klasickém článku „Teorie ekonomické regulace“ (1971) argumentuje, že prvotního iniciátora regulace je třeba hledat jinde. Stigler ho nachází v samotných regulovaných odvětvích a oblastech. Poptávka po regulaci nevzniká podle něj primárně tak, že by jedna skupina chtěla regulovat skupiny jiné, ale nejčastěji tak, že jisté odvětví, oblast či profese vyžadují uvalení regulace na svůj vlastní obor podnikání. Tento přístup můžeme nazvat regulací v zájmu regulovaných.

Regulace je podle Stiglera vytvářena regulovanými a pro regulované. Regulace je vždy navržena a prakticky aplikována tak, aby maximálně respektovala užitky a výnosy těch, kteří budou navrhované regulaci podléhat. K intuitivnímu pochopení tohoto přístupu nabízí příklad importních kvót na dovoz ropy uplatňovaných v tehdejší době v USA. Ptá se, proč tak mocné odvětví amerického průmyslu, jakým je rafinérství, nepreferuje místo nepřímé pomoci v podobě kvót raději přímé dotace do odvětví ve stejné výši (Peltzman, 1993).

Stiglerova odpověď zní, že při přímé finanční podpoře by se stávající členové chráněné skupiny museli o danou sumu prostředků dělit s každým novým příchozím do odvětví. Přímý finanční užitek každého stávajícího člena by tak byl nižší. Dodatečné dotace pro další příchozí se nemusejí na státu vydobýt lehce, a pokud se i vybojují, tak většinou se zpožděním. Kvóty naopak fungují spolehlivě a v průběhu celého fiskálního roku bez nutnosti dodatečného vyjednávání se státním rozpočtem.

Metoda ochrany domácího trhu je tak v tomto případě plně v souladu se zájmy regulovaných, ne však již tak v souladu s deklarovanými zájmy státu, který kvóty uvalil s poukazem na fakt, že země musí chránit domácí těžbu ropy např. pro případ války. Jediným případem, kdy bude regulovaným vyhovovat spíše přímá dotace, je situace, kdy elasticita nabídky daného odvětví je velmi nízká a velikost dotace na každého regulovaného tak nebude ohrožována příchodem nových konkurentů do odvětví.

Stigler (1971) odlišuje čtyři základní metody regulace: 1. přímou finanční podporu, 2. regulaci vstupu do odvětví, 3. omezování výroby substitutů nebo komplexů, 4. přímé cenové fixování.

- Ad 1. Přímá finanční podpora (dotace, subvence) – z hlediska jejich příjemců tato forma regulace trpí závažnou vadou, totiž že s přibývajícími příjemci dotací se snižuje částka připadající na jednoho takto regulovaného, pokud se vyhrazená částka na dotace výrazněji nemění. V odvětvích s relativně elastickou nabídkovou křivkou tuto formu regulace budeme těžko nacházet, což podle Stiglera vysvětluje její relativní vzácnost.
- Ad 2. Regulace vstupu do odvětví – zde stanovuje obecnou hypotézu: každé odvětví nebo každý obor, který má jakoukoli moc využít stát k regulaci, se bude primárně snažit vymoci si tento regulační mechanismus. Oblíbenou metodou jsou vysoké vstupní poplatky do odvětví, nebo s rostoucím počtem konkurentů v oboru postupně se zpřísnující vstupní zkoušky. Zmíněné metody jsou aplikovány v případě nutnosti tzv. domácího zamezení vstupu. U zahraničních konkurentů lze problém vstupu vyřešit například vysokými cly.
- Ad 3. U omezování produkce substitutů a výroby komplementů Stigler poznamenává, že producenti másla chtějí potlačit výrobu margarínu a naopak povzbudit produkci chleba. Tuto tezi dokládá empirickým příkladem regulace nákladní automobilové dopravy ve Spojených státech na počátku 30. let 20. století. Ještě okolo roku 1925 fungovala nákladní doprava téměř výlučně ve velkých městech a to bez jakékoli regulace. S rozvojem dálniční sítě začala ovšem automobilová doprava výrazně konkurovat dopravě železniční. Nákladní doprava proto jako téměř dokonalý substitut dopravy železniční začala být z popudu železničních společností výrazně regulována a to zejména v oblasti maximálních rozměrů nákladních vozů a jejich tonáže. Vše postupovalo poměrně rychle, takže již na počátku 30. let nebyl jediný americký stát, který by nákladní dopravu tímto způsobem nereguloval.
- Ad 4. Přímé cenové fixování – této metody bývá využíváno většinou jako podpůrné. Klasickým případem je určení maximální depozitní úrokové sazby, kterou může nabídnout banka vkladatelům. Cílem je samozřejmě zabránit tomu, aby se některé banky nestaly příliš konkurenceschopnými.

Protože zájmy malých skupin na regulacích nejružnějšího druhu jsou velké, nemůže se volený zástupce dostat do úřadu nebo se v něm udržet jen tím, že bude podporován sumou těch, kteří odmítají všechny druhy regulace a subvencí. Malé skupiny mají v poměru ke své velikosti vždy větší podněty pro regulace než velké skupiny proti regulacím. Nelze tedy očekávat, že volení zástupci nebudou v daném procesu politického rozhodování výrazně ovlivňováni malými skupinami požadujícími nové regulace.

Dokud nebude vyvinut model základní logiky politického života, reformátoři budou podle Stiglera vždy nedostatečně vybaveni k tomu, aby využili státu pro své reformy, a odpůrci přílišného využívání státní podpory zvláštních skupin budou bezmocní při své ochraně. Nabádá ekonomy k zavedení testovatelného modelu politického chování, který by neodporoval realitě a byl v souladu s racionalitou všech zúčastněných stran politického procesu.

7. „Občan a stát. Eseje o regulaci“ (1975)

Texty spíše politického charakteru přináší Stiglerova kniha „Občan a stát“ (1975). Člení se do pěti oddílů: I. debata o svobodě, II. tradiční regulační přístup – absence evidence, III. tradiční regulační přístup – některá evidence, IV. staré a nové ekonomické teorie regulace, V. rozšíření a aplikace. Kniha reflektuje vývoj autorových myšlenek o veřejné regulaci během 60. a 70. let 20. století.

Stiglerovi se zdá neplodné vyvozovat ze studií účinků různých politik, že tyto politiky, které nedosáhly jejich oznámené cíle, nebo měly perverzní účinky (jako zákon o minimální mzdě), jsou jednoduše chyby společnosti. Stiglerovým východiskem je, že existuje trh regulační legislativy – politický trh. Některé skupiny (průmyslová odvětví, profese) získávají rentu ze státních dotací, kontroly vstupu do odvětví a cenové kontroly – stejně jako některá průmyslová odvětví získávají více než jiná odvětví z vytvoření kartelu.

„Některé skupiny jsou schopnější mobilizovat politickou moc, ať už prostřednictvím peněz či hlasů... Toto nové téma ekonomických studií regulace mění roli ekonoma z reformátora na skutečného studenta politické ekonomie. Změna se zdá být vrcholně žádoucí. Dokud neporozumíme, proč naše společnost přijímá své politiky, nemůže podniknout užitečné kroky k tomu, jak takové politiky změnit.“ (Stigler, 1975, s. xi)

Stigler se hlásí do konzervativního politického proudu, i když připouští, že jeho návrhy na změnu hospodářské politiky mohou působit dosti revolučně. Vyrovnává se i s obviněním, že je extrémista. Účel označení někoho jako extrémistu je vyřadit jeho názory mimo rámec přijatelné diskuse – jsou jednoduše příliš absurdní, aby si zasloužily pozornost normálních lidí.

Bylo by možné uvádět příklady oslabení individuální svobody a odpovědnosti. Avšak pokud vezmeme obyvatelstvo, nalezneme málo lidí, kdo cítí, že jejich okruh jednání je vážně ohrožen státem. To není důkaz, že svobody jednotlivce nejsou omezeny. Nejvykořisťovanější z jednotlivců pravděpodobně necítí, že jsou vykořisťováni. Přesto typický Američan ztratil v posledních desetiletích kontrolu nad svým životem.

„Byly stanoveny dodatečné bariéry na vstup do různých povolání. Některé bariéry spočívají v přímém nařízení typů školení. Např. aby někdo učil na veřejné škole, musí projít určitými pedagogickými kurzy. Častěji stát stanovuje testy – jak pro doktory tak právníky a taxikáře, které vyžadují určité typy vzdělání a praxe. Paradoxem je, že málo lidí považuje taková omezení zaměstnání za narušení tradiční svobody.“ (Stigler, 1975, s. 14)

Národ se vcelku nedomnívá, že by měl člověk právo dělat velké chyby jako spotřebitel. Člověk, jemuž jsou odepřeny služby levnějšího či méně vyškoleného doktora či právníka, necítí, že byl vážně omezen. Většina mladých Američanů by pokládala za nepřipustné omezení politických a sociálních svobod, ale nikoli ekonomických.

„Konzervavec nebo tradiční liberál či libertarián toto tvrzení potvrdí. Řekne, že přesně to je problém naší doby: vychovat typického Američana, aby vnímal nebezpečí postupné ztráty svobody. Někdo by si myslel, že jestliže je ztráta svobody tak důležitá,

pak text ukazující, že mírný pokles osobní svobody vede s vysokou pravděpodobností k tyranii, by šel nevyhnutelně na dračku. Takovou knihu však není snadné najít.“ (Stigler, 1975, s. 17)

Všichni lidé si přejí zdravé obyvatelstvo, plně zaměstnané, s dobrým bydlením a hluboce vzdělané. Přejeme si prosperující a mírové národy ve zbytku světa. Bohužel naše shoda na základních cílech neznamená shodu ve způsobu, jakým dospět k těmto cílům. Dokonce ani teze, že všichni lidé se dokáží shodnout na cílech, není úplně přesná. Např. někteří lidé si přejí ochránit svobodu volby pro spotřebitele, jiní chtějí „zdraví“ lidí zajistit i pomocí státních zásahů. Nicméně je možné říci, že víme, kam jít. Nevíme, jak se tam dostat.

Neznáme vztah mezi veřejnými politikami, které přijímáme, a účinky těchto politik. „To jistě zní absurdně. Říkám, že ačkoli máme třicet let Komisi pro cenné papíry, nevíme, jak zdokonalit trhy. Máme sedmdesát let regulované dálnice a nevíme, jak dosáhnout kvalitní silniční infrastruktury... Můžeme vstoupit do autobusu nazývaného ‚ekonomická reforma‘, ale nevíme, kam nás poveze.“ (Stigler, 1975, s. 24)

Když provádíme reformu politiky nebo zdokonalujeme určitou část ekonomiky, existuje pouze jeden způsob jak zjistit, zda jsme uspěli – podívat se a vidět. „Nejlepší vědci nejsou nejlepší reformátoři. Vědec by měl být tolerantní a otevřený, neemocionální a racionální. Reformátor musí slíbit ráj, když je jeho reforma přijímána: upřímný a kvalifikovaný odhad účinků veřejné politiky by nikdy nevyburcoval většinu z nehybnosti.“ (Stigler, 1975, s. 30)

Ekonomové nebyli podle Stiglera v popředí ekonomické reformy – s výjimkou svobody mezinárodního obchodu a politik určených ke stabilizaci agregátní ekonomické aktivity. Spíše se zdá, že reagovali na události v politické oblasti. Sayův zákon ve zjednodušené verzi říká, že každá nabídka statků vyvolává poptávku po jiných statcích, které budou přijímány směnou. Podobně existuje Sayův zákon ve vědě: profesoři budou studovat jakékoli problémy, o nichž společnost věří, že je třeba je studovat.

„Reformátoři jsou obecně zaměřeni na přímé jednání. Pokud si přejí zdokonalit bydlení, tvrdí, že stát by měl stavět domy. Přejí-li si omezovat nehody v továrnách, schválí zákon proti nespoutané mašinérii. Přejí-li si pomoci farmářům, schválí zákon, který stanoví minimální cenu. Ekonomové chápou, že takové politiky jsou často neúspěšné. Mocná zbraň, kterou přehlíží, je odvolání se na jednotlivce.“ (Stigler, 1975, s. 32)

Stigler přiznává, že vlastní zájem není omezen na úzký egoismus: vědec, který věnuje čas výzkumu, je poháněn méně finančními zisky než ohledem a obdivem svých kolegů. Pokud chápeme, že vlastní zájem je mocná zbraň, jak jej můžeme využít pro ekonomickou reformu? Odpovědí může být uspořádání, kdy lidé, kteří jednají v dané oblasti, mají podněty jednat způsobem, jakým si přejeme.

„Přejeme-li si omezit nehody, můžeme stanovit zákony, že stroje musí být bezpečné a pracovníci pečliví, pod hrozbou sankcí. Ale rovněž omezujeme nehody, když uvalíme náklady nehod částečně nebo zcela na lidi, kteří jim zabraňují. Zaměstnavatel by měl nést finanční odpovědnost za zranění, která vznikají na nebezpečném místě apod., a zraněný zaměstnanec by měl zase nést náklady svého opomenutí.“ (Stigler, 1975, s. 33)

Kompetence ekonoma spočívá v porozumění tomu, jak hospodářský systém funguje za alternativních institucionálních rámců. Pokud mají ekonomové něčím přispět k populární diskusi o hospodářské politice, je to určité porozumění vztahu mezi politikami a výsledky politik. Stigler neodpovídá na otázku, jak mohou ekonomové získat poznání o účincích politik, když takové politiky ještě nebyly zavedeny.

„Základní rolí vědce ve veřejné politice je proto odhad nákladů a výnosů alternativních institucionálních uspořádání. Smith neměl žádné profesionální právo radit Anglii o navigačních aktech, dokud neměl důkazy o jejich účincích či pravděpodobných účincích. Moderní ekonom nemá žádné profesionální právo radit federální vládě, jak regulovat či deregulovat silnice, dokud nemá doklady o účincích těchto politik.“ (Stigler, 1975, s. 39)

Politická strana plní podnikatelskou roli ve vytváření příznivé legislativy. Licencování zaměstnání je užití politického procesu ke zdokonalení ekonomických okolností skupiny. Přesto je idealistický pohled na veřejnou regulaci hluboce zakořeněn v profesionálním myšlení ekonomů. Ekonomové by měli rychle vytvořit základ racionální teorie politického chování.

„Ústřední problém ekonomické teorie regulace – a jeden, o němž tvrdím, že není vyřešen – je určit povahu a argumenty funkce definující politickou moc skupiny. Teorie koalicí není dobře vyvinuta a jsou neznámé určité účinky různých konstelací množství a zisků (včetně homogenity zájmů, trvání zájmů atd.) na politickou aktivitu a efektivní politickou moc skupiny.“ (Stigler, 1975, s. 139)

8. „Paměti neregulovaného ekonoma“ (1988)

Zajímavou pro znalce ekonomických teorií je autobiografie George Stiglera, kterou vydal pod názvem „Paměti neregulovaného ekonoma“ (1988). Kniha sestává z několika kapitol: eseje „Jsou ekonomové dobří lidé?“, popisu univerzitního života, připomenutí ekonomie za deprese a války. Dále se zabývá strategií vědy v Národní radě pro ekonomický výzkum, stručně načrtává teorii monopolu a politickou regulaci hospodářského života. Zkoumá roli ekonoma jako experta, konzervativní náklonnost ekonomů, postavení chicagské školy, akademickou svobodu a odpovědnost či ekonomii jako imperiální vědu.

Esej „Jsou ekonomové dobří lidé?“ začíná Stigler Burkovým výrokem, že ekonomové byli v určitém ohledu považováni za skupinu lidí, která zničila civilizaci a nezaslouží žádný obdiv ani náklonnost. Konzervativec Edmund Burke se podle autora mýlil. 19. století v jeho zemi bylo jedno ze zlatých období člověka, naplněného hospodářským, vědeckým a dokonce morálním pokrokem.

Proč bylo módní obviňovat ekonomy a dokonce tvrdit, že si opovržení zaslouží? Hlavní důvod spočíval podle Stiglera v tom, že ekonomové házeli ostatní do studené vody, když upozorňovali na omezení návrhů na společenské změny, k nelibosti reformátorů a filantropů, kteří tyto návrhy podporovali. Obhájcem tohoto pohledu na ekonomii jako „pochmurnou vědu“ byl Thomas Malthus.

„Ekonomové nejsou ani zásadně dobří ani špatní, nejsou ctnostnější či méně ctnostní, štedřejší či méně štedří než ostatní lidé a určitě nejsou nejskromnější. Pokud ekonomové, mezi něž patříme, mají být v očích ostatních váženi, je tomu proto, že jsou odlišni v jiném významu. Ekonomie je jediná rozumně vyvinutá sociální věda, která má široký, fungující, testovaný teoretický systém.“ (Stigler, 1988, s. 7–8)

Při práci s inteligentními lidmi se musí vytvářet, co lidé chtějí, a přesvědčit je o tomto faktu. To samé platí pro vědce. Jejich prvním úkolem je rozvíjet myšlenky, které zdokonalují jejich disciplínu. V ekonomii je konečným cílem porozumění ekonomickému životu: co se děje a proč. Bezprostřednějším cílem je často rozvíjet teorii či pojmový systém, který pomáhá najít ústřední síly v hospodářském životě.

„Dokonce i profesori musí být přesvědčováni, aby studovali nové myšlenky, ideje, které jsou často potenciálně rušivé či destruktivní vůči nahromaděnému poznání těchto profesorů. Opozice může být mocná: Max Planck řekl, že věda dělá pokroky, jak staří profesori vymírají. Předpokládám však, že by souhlasil, že střílení starých profesorů by neurychlilo vědecký pokrok.“ (Stigler, 1988, s. 66)

Adam Smith a jeho předchůdci i následovníci se téměř vždy soustředovali na rady, co *by měl* stát dělat, či co by neměl dělat. To Stigler rovněž dělal v první části svého života. Málo se však zkoumal odlišný a zásadnější předmět vysvětlení – co státy aktuálně dělají, jaké jsou síly, které určují, jaké politiky budou přijímány vládou. „Vysvětlení veřejných politik, které jsme se naučili poskytovat, je, že jsou obvykle určovány zvláštními skupinami ve společnosti kvůli jejich vlastnímu prospěchu.“ (Stigler, 1988, s. 115)

V polovině dvacátého století začala vznikat teorie chování vlád. Tři autoři – Anthony Downs, James Buchanan a Gordon Tullock – iniciovali teoretické studium aktuálních místo žádoucích funkcí státu. Ze všech sociálních vědců pouze ekonomové mají dobře vyvinutý teoretický systém pro vysvětlení sociálního chování. Ekonomická teorie významně obohatila naše poznání politických jevů.

Jednu kapitolu v autobiografii věnuje Stigler politickému zakotvení. Předtím, než odešel na Chicagskou univerzitu, projevoval Stigler vágní liberální politické inklinace. V Chicagu byl Stigler stejně jako ostatní studenti vychováván k prvkům konzervativní ekonomické a politické filozofie. Začali se učit, že konkurenční hospodářský systém vykonává významné funkce efektivně.

Nepřátelství ke kolektivistickým omezením osobní svobody a důraz na konkurenční řád byly silnější na institutu ekonomie Chicagské univerzity než na jiných místech, např. London School of Economics. Stigler připomíná, že postoje chicagské fakulty k hospodářské politice byly různorodé a často nejednoznačné. Právě proto bylo obtížné pro absolventy přihlásit se v době velké deprese ke spásným řešením. Ekonomie na jiných univerzitách byla v průměru méně kritická k programu New Deal, který přinesl Roosevelt.

George Stigler uznával hodnotovou neutralitu ekonomie, byť z některých jeho názorů na propojení konzervatismu a ekonomie se to nemusí zdát. Připomíná Franka Knighta, který řekl, že profesorovi má být dovoleno odeslat článek pro veřejnou

spotřebu jen tehdy, získal-li souhlas ostatních kolegů. Profesor by neměl ovlivňovat laickou veřejnost, pokud nezískal od kolegů potvrzení profesionální kvality svých myšlenek.

Stigler si klade otázku, zda by se věc nedala vyřešit tak, že by akademičtí vědci publikovali své neprofesionální stati anonymně. Tato praxe by splnila dva cíle: za prvé, anonymita by zbavila novinářské dílo autority, která je připisována autorově profesionálnímu statusu. Za druhé, zaměstnavatel profesora by nebyl zatahován do proudů běžných událostí. Toto doporučení se může zdát utopické, ale byla to praxe anglických časopisů v první polovině 19. století (Stigler, 1988, s. 176–177).

Univerzitní společenství se podle Stiglera stalo v moderní společnosti určitou enklávou – učitelé někdy připomínají středověké mnichy. Situace se změnila na velkých městských univerzitách, kde jsou profesori stále více angažováni pro konzultace a jiné vnější činnosti, takže běžný všední den nemálo z nich pobývá mimo univerzitu. Je úkolem ekonomů, aby jejich věda zůstala na předvoji společenských věd.

9. Shrnutí

George Stigler se nesmazatelně zapsal do dějin chicagské školy a ekonomické teorie obecně. Nebyl jen čistým teoretikem, ale rovněž statistikem, takže dokázal své hypotézy testovat na empirických datech. Ekonomie má v rozumné míře používat i matematiku, pokud není samoučelná. Za stěžejní lze považovat Stiglerův přínos v problematice ekonomické regulace a ekonomii informací.

Díky Stiglerovi víme, že informace nejsou volným, nýbrž vzácným statkem. Jejich množství je omezené a jejich získání proto vyžaduje náklady. Protože jsou náklady na získání informací nenulové, nebudou poptávat lidé veškeré informace. Budou nedokonale informováni. Úkolem ekonomického subjektu je najít optimální míru informace pro každý konkrétní případ.

Stigler ukázal, že regulace je vždy navržena a prakticky aplikována tak, aby maximálně respektovala užitky a výnosy těch, kteří budou navrhované regulaci podléhat. Koncept ovládnutého strážce vysvětluje, že ačkoli regulátoři mají regulovat monopol ve veřejném zájmu, dostanou se sami pod vliv regulované firmy. Regulace je podle Stiglera vytvářena regulovanými a pro regulované.

George Stigler dokázal vhodně spojit zájem o dějiny ekonomického myšlení se zájmem o obecnou ekonomickou teorii. Ekonomická teorie je podle něj autonomní, hospodářský vývoj ji ovlivňuje jen zčásti. Stiglerova ekonomická teorie je inspirací, k níž se budou vracet ještě další generace ekonomů. Nobelova cena za ekonomii jeho slávu a věhlas posvětila. Ze Stiglera se máme hodně co učit i dnes.

Literatura:

- BLAUG, M. (1989). *Great Economists Since Keynes*. New York: Cambridge University Press, 1989.
- BLINDER, A. S. (2006). Stigler's Lament. *The Eastern Economic Journal*. 2006, Vol. 32, No. 3, pp. 381–396.
- DEMSETZ, H. (1993). George Stigler – Midcentury Neoclassicalist With a Passion to Quantify. *Journal of Political Economy*. 1993, Vol. 101, No. 5, pp. 793–808.
- DIAMOND, A. M., Jr.: Measurement, Incentives, and Constraints in Stigler's Economics of Science. *The European Journal of the History of Economic Thought*. 2005, Vol. 12, No. 4, pp. 635–661.
- FREEDMAN, C. (2003). Do Great Economists Make Great Teachers? George Stigler as a dissertation supervisor. *Journal of Economic Education*. 2003, Vol. 34, No. 3, pp. 282–290.
- FRIEDMAN, M. (1993). George Stigler. A Personal Reminiscence. *Journal of Political Economy*. 1993, Vol. 101, No. 5, pp. 768–773.
- KLAUS, V. (2011). Sto let od narození George Stiglera. *Newsletter CEP*. 2011, No. 1, p. 8.
- MCCANN, C. R.; PERLMAN, M. (1993). On Thinking about George Stigler: *The Economic Journal*. 1993, Vol. 103, No. 419, pp. 994–1014.
- MINCER, J.; SCHMALENSEE, R. (1983). The Nobel Memorial Prize in Economics 1982. George Stigler's Contributions to Economics. *Scandinavian Journal of Economics*. 1983, Vol. 85, No. 1, pp. 61–92.
- PELTZMAN, S. (1993). George Stigler's contribution to the economic analysis of regulation. *Journal of Political Economy*. 1993, Vol. 101, No. 5, pp. 818–832.
- ROSEN, S. (1993). George Stigler and the industrial organization of economic thought. *Journal of Political Economy*. 1993, Vol. 101, No. 5, pp. 809–817.
- SCHWARZ, J. (2005). George Stigler. In HOLMAN, R. a kol. *Dějiny ekonomického myšlení*. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 434–437.
- SOWELL, T. (1993). A Student's Eye View of George Stigler. *Journal of Political Economy*. 1993, Vol. 101, No. 5, pp. 784–792.
- STIGLER, G. (1988). *Memoirs of an Unregulated Economist*. New York: Basic Books, Inc., 1988.
- STIGLER, G. (1994). *Production and Distribution Theories*. New Brunswick (U.S.A.), London (U.K.): Transaction Publishers, 1994.
- STIGLER, G. (1965). *Essays in the History of Economics*. Chicago, London: The University of Chicago Press, 1965.
- STIGLER, G. (1983). *The Organization of Industry*. Chicago, London: The University of Chicago Press, 1983.
- STIGLER, G. (1961). The Economics of Information. *Journal of Political Economy*. 1961, Vol. 69, No. 3, pp. 213–225. In STIGLER (1983), pp. 171–190.
- STIGLER, G. (1966). The Economic Effects of the Antitrust Laws. *Journal of Law and Economics*. 1966, Vol. 9, pp. 225–258. In STIGLER (1983), pp. 259–295.
- STIGLER, G. (1971). The Theory of Economic Regulation. *Bell Journal of Economics and Management Science*. 1971, No. 3, pp. 3–18.
- STIGLER, G. (1975). *The Citizen and the State. Essays on Regulation*. Chicago, London: The University of Chicago Press, 1975.
- STIGLER, G. (1970). *Teorie cen*. Praha: Ekonomický ústav ČSAV, 1970.
- STIGLER, G. (1994). Pohyb a pokrok v ekonomii. In JONÁŠ, J. a kol. *Oslava ekonomie. Přednášky laureátů Nobelovy ceny za ekonomii*. Praha: Academia 1994, pp. 475–488.
- YORDON, W. J. (1992). Stigler's Adaptable and Indivisible Plant and the Micro/Macro Schism. *History of Political Economy*. 1992, Vol. 24, No. 2, pp. 455–470.

100 YEARS SINCE THE BIRTH OF GEORGE STIGLER

Marek Loužek, Centre for Economics and Politics, Opletalova 37, CZ – 110 00 Praha 1;
University of Economics, Prague, nám. W. Churchilla 4, CZ – 130 67 Praha 3 (louzek@post.cz).

Abstract

The paper is concerned with the economic theory of George Stigler. First part outlines the life of George Stigler. Second part examines his dissertation "Production and Distribution Theories" (1941). Third part discusses his textbook "The Theory of Price" (1946). Fourth part is devoted to his "Essays in the History of Economics" (1965). Fifth part analyzes the work "The Organization of Industry" (1968). Sixth part explains "The Theory of Economic Regulation" (1971). Seventh part discusses Stigler's book "The Citizen and the State" (1975). Eighth part presents his autobiography "Memoirs of an Unregulated Economist" (1988). Stigler has become famous thanks to articles "Economics of Information" (1961) and "Theory of Economic Regulation" (1971), which says that interest groups and other political participants will use the regulatory and coercive powers of government to shape laws and regulations in a way that is beneficial to them.

Keywords

Chicago School of Economics, George Stigler, theory of economic regulation

JEL Classification

B21, B31, D21, L10, L51